

מועמדות לבית המשפט העליון 2005

ידיעות אחרונות, 21 באוקטובר 2005

מי מפחד מרות גביזון / טובה צימוקי

נשיא בית המשפט העליון אהרון ברק מנהל קרב בלימה חסר פשרות נגד מינוי פרופ' רות גביזון כשופטת. ברק, לטענת שופטים, רואה במינוי "הכנסת צלם להיכל". הסיבה: "מעולם לא מונה שופט, שהודיע טרם מינוי כי יש לשנות את אופי בית המשפט". מנגד, מתעקשת שרת המשפטים לבני: "גביזון תביא ליותר פלורליזם". ובינתיים למאבק יש מחיר יקר: בעליון חסרים ארבעה שופטים וטחנות הצדק טוחנות עוד יותר לאט

כבר במשך חודשים ארוכים בית-המשפט העליון בישראל מתפקד כשיד אחת שלו קשורה מאחורי הגב – בלי ארבעה שופטים, שהיו צריכים להיות חלק מההרכב, אבל בינתיים הם יושבים בחוץ. הכרעות דין נדחות, משפטים מתארכים, עינויי דין, אבל השופטים העליונים ממשיכים לעבוד ללא ארבעה מחבריהם. עניין של פרינציפ.

דווקא רות גביזון, אחת מאותם ארבעה שופטים "מוקפאים", חזתה את מה שמתחולל כיום בבית המשפט העליון. "שליטה על תהליך מינוי השופטים נותנת לעומדים בראש המערכת יותר מדי כוח, וזה הופך את המערכת למין כת סגורה, אחידה למדי, אשר בעצם מנציחה את עצמה", טענה פרופ' גביזון כבר לפני שש שנים, זמן רב לפני שהפכה לסדין האדום של נשיא בית המשפט העליון, אהרון ברק.

בקרב הניטש כיום בצמרת המשפטית סביב מינויים של ארבעה שופטים לבית המשפט העליון, גביזון היא היעד החם. הנשיא ברק נשכב על הגדר כדי למנוע ממנה לפסוע אל הקומה העליונה של היכל הצדק הישראלי. ברק, מגובה בחבר שופטי העליון, מנהל מלחמת מאסף, האחרונה בכהונתו, נגד מינוי גביזון לבית המשפט העליון. בהכנסתה לבית המשפט העליון הוא רואה, לטענת שופטים, "הכנסת צלם להיכל".

והתוצאה: בית המשפט העליון מתפקד עם ארבעה תקנים חסרים – שניים של שופטים קבועים (אליהו מצא ויעקב טירקל פרשו) ושני מינויים בפועל של שופטים מחוזיים – אותם מסרבת לאשר שרת המשפטים ויו"ר הוועדה לבחירת שופטים ציפי לבני.

לבני, לצורך העניין, עומדת על רגליה האחוריות. היא דורשת להשיג הסכם על כלל המינויים. כל עוד לא מושג ההסכם, לבני לא מוכנה לאשר מינוי שופטים עליונים. בינתיים, ללבני אין רוב בוועדה לבחירת שופטים, והכל תקוע. ואם לא די בכך, בחודש פברואר יפרוש המשנה לנשיא העליון, מישאל חשין.

"הוועדה בראשותי נאבקה להגדלת מספר השופטים בבית המשפט העליון ל-15, מתוך מגמה להעניק שירות מהיר יותר לציבור", אומר יו"ר ועדת החוקה של הכנסת מיכאל איתן. "עם זאת, כאשר שרת המשפטים מנהלת מאבק כה צודק ועקרוני לרענן את הרכב השופטים בבית המשפט לא לי להעביר עליה ביקורת בשל צעד המחאה שבו היא נוקטת לקידום העניין".

ציפי לבני יודעת שהציבור סובל מההרכב החסר של בית המשפט העליון. עם שנת בחירות באופק, וודאי שיש צורך בהכרעה מהירה. היא מתכוונת להביא את בחירת השופטים, מאבק שהתנהל עד כה מאחורי הקלעים, להכרעה בחודש דצמבר הקרוב. עד עכשיו כולם היו עסוקים בהתנתקות ובמשבר צמרת הליכוד, עכשיו כשרה הקרקע.

עד סוף דצמבר יתרחשו שני אירועים העשויים להעניק לגביון או לנשיא ברק את כוח ההכרעה. שני נציגי לשכת עורכי הדין בוועדה למינוי שופטים מסיימים את כהונתם – בני לוינבוק פורש כליל ובמקומו ייבחר נציג לשכה אחר; יורי גיא-רון, מתנגד של גביון, יעמיד עצמו שוב לבחירה. פרישתו של ח"כ בייגה שוחט מהחיים הפוליטיים תסיר מהחשבון עוד מתנגד של גביון. המועמד הבטוח להחלפת שוחט הוא ח"כ גדעון סער, התומך במינוי גביון. ואילו במקום השר דני נווה עשוי להיכנס לוועדה שר מהעבודה. עדיין לא ברור כיצד יצביע.

בייניש והשופטים הצעירים

ברק ולבני משתדלים להבהיר כי המחלוקת ביניהם בסוגיית גביון אינה נושאת אופי אישי, אלא נובעת מהבדלים בתפיסת מקומו של בית המשפט העליון בחברה. לבני רוצה שהרכב בית המשפט העליון, עם גביון בפנים, ישקף את תפיסת עולמה. מבחינתה, הרכב העליון כיום אינו פלורליסטי דיו ואינו מאזן נכון בין הערכים הדמוקרטיים והיהודיים של המדינה. לדעתה, הדבר משתקף בפסיקות הדין.

לבני גם מסתכלת קדימה. להערכתה, עם פרישתו הקרובה של אהרון ברק צפוי בית המשפט של יורשתו, דורית בייניש, להיות בינוני ואפרורי, החשש של לבני הוא, שאמון הציבור בבית המשפט ילך ויפחת.

ברק, מהצד השני, רואה במינוי גביון החדרת גורם שיחזור תחת יסודותיו האיתנים של בית המשפט העליון. ברק רואה בגביון משפטנית מעולה וכריזמטית, אבל לגמרי לא מתאימה לכהונה בבית המשפט העליון. וברק גם לא מודאג ממה שיקרה אחרי פרישתו בעוד עשרה חודשים. בשנים האחרונות שינה כמעט כל בית המשפט העליון את פניו. הנשיא ברק מעריך, שחמש שנים לפחות זה הוותק הנדרש משופט עליון כדי שיבשיל. עם השופטים ה"צעירים" אלה שצוברים עכשיו ניסיון, ובייניש בראש, הוא משוכנע שבית המשפט העליון לא יהפוך למקום אפור.

אבל ברק מתעלם במופגן מהריק שנוצר עם פרישת דליה דורנר, אליהו מצא, תיאודור אור, טובה שטרסברג-כהן, יצחק זמיר, ובקרוב גם חשין וברק עצמו. בינתיים, זהו חלל ריק. הסיכוי להעברת החוק להארכת כהונת השופטים לגיל 72, שהייתה מאפשרת את בחירת חשין לנשיא, אינו גדול. דורית בייניש מתנגדת. היא, כמו ברק, יודעת שלא כדאי לסחוף את הכנסת לדיונים על חוקים הקשורים לבית המשפט העליון. כי מי יודע מה עוד ייחקק שם, אולי גם חוק שאינו מאפשר את בחירת בייניש לכהונת הנשיאה הבאה.

מקורביו של ברק אומרים, שהוא מצר על כך שבציבור רואים בו מ"כ של פלוגה המנחית פקודות. ברק מסרב להודות שהנהגתו הכריזמטית משפיעה גם על פסיקת עמיתיו. הוא צוחק כשאומרים "בית המשפט של ברק". הוא מדגיש תמיד, כי כל אחד מהשופטים עצמאי ומקבל החלטות באורח עצמאי ומנותק.

הטענה הזאת של ברק מתיישבת עם הוויכוחים החריפים המתקיימים בין שופטים טרם כתיבת פסקי דין חשובים. או עם התהפוכות שעברה, למשל, טיוטת פסק הדין שכתב ברק בשלהי שנות התשעים על ביטול העינויים בשב"כ, עד שהפך לפסק דין של כל השופטים.

עם זאת, ברק נוהג להודות, שכאשר מדובר בפסקי דין עקרוניים ומנחים בחיי המדינה: בסוגיות חוקתיות, ביטחוניות או של דת ומדינה, הוא מבקש להרחיב את הקונצנזוס בין השופטים כדי שיקבלו לגיטימציה גדולה יותר בציבור ויהוו הלכה יציבה ומנחה.

אז ברק מרוצה מאוד מהתנהלות בית המשפט שלו. ורק גביזון מפרה את האידיליה. הדבר האחרון שברק רוצה זה שינוי דרסטי שישחק את יציבות בית המשפט. זה מה שמייצגת בשבילו גביזון, ועל כך ניטש קרב הבלימה חסר הפשרות שלו.

"מה כבר יכולה גביזון, שתהיה רק אחת מ-15 שופטים, לעשות? איזו השפעה מכרעת כבר יכולה להיות לה? בין כה וכה אתה כבר לא תהיה שם", אמרו לברק חברים שלו, אבל הוא מתחפר בעמדתו, התנגדות גורפת למינוי גביזון. לדידו של ברק, בכל שנות קיומו של בית המשפט העליון לא מונה אף שופט כמו גביזון, שהודיע טרם מינויו לעליון, שיש לשנות את אופיו. תמיד מונו משפטים טובים עם פוטנציאל גדילה בתפקיד. אבל המינוי של גביזון הוא מינוי של תוכן ולא של אדם.

ברק נוטה לשכוח את הצהרותיו שלו עצמו, טרם מונה לנשיא, כשבישר על "המהפכה החוקתית" עם קבלת חוקי היסוד על-ידי הכנסת. ברק, ולא אחר, חולל מהפך אדיר בפסיקת העליון ובשינוי אורחות חיי אזרחי המדינה. אבל מבחינתו, המהפכה שלו הייתה התפתחות משפטית וחברתית מתבקשת בחיי המדינה. ואילו המהפכה של גביזון היא חתירה תחת יסודות המשפט והחברה.

לדידו, אם גביזון תיכנס לעליון לאחר שהצהירה זה יותר מעשור מהן עמדותיה המשפטיות, החברתיות ולמעשה הפוליטיות, יפתח עידן חדש במינוי שופטים במדינת ישראל. עידן אמריקני. מועמדים לשיפוט יצהירו מראש מהן עמדותיהם החברתיות, משפטיות ופוליטיות, והדבר יחתור תחת עצמאות המערכת.

"ברק עקב בתשומת-לב אחר השימוע שנערך באחרונה בסנאט לנשיא בית המשפט העליון הנבחר של ארה"ב, ג'ון רוברטס", מספרים חבריו של הנשיא ברק, "ואפילו אותו רוברטס, מינוי פוליטי של הנשיא בוש, התחמק מלהצהיר מהן עמדותיו בסוגיות שונות, בנימוק שחלק מהסוגיות, אולי, תובאנה בפניו להכרעה שיפוטית בעתיד".

מבחן הסבירות

ברק מעיד על עצמו כי מעולם לא שאל אדם שמונה לבית המשפט העליון, מהן עמדותיו. עניינה אותו רק שאלת כישוריו המשפטיים של המועמד, יכולתו לחשוב חשיבה עצמאית ולעבוד בקבוצה. ברק והשופטים סבורים, כי עמדותיה המגובשות של גביזון חותרות תחת יסודות בית המשפט העליון: לא צריכה להיות ביקורת שיפוטית על חוקתיות חוקי הכנסת, יש לצמצם את "זכות העמידה" (נגישות להגשת עתירות ציבוריות), יש לצמצם את השפיטות (האפשרות לבחון סוגיות ציבוריות במשקפיים חוקיים) ואת מבחן הסבירות (האם עובד ציבור סביר היה צריך לקבל אותה החלטה מנהלית).

ברק חושש, שאם גביזון תיבחר, תהיה שחיקה ביכולת בית המשפט העליון לדון בסוגיות של שלטון החוק ובהן טוהר המידות של נבחרי הציבור ועובדיו. גביזון כבר הדליקה אצלו נורה אדומה בהתבטאויותיה בפרשות דרעי ופנחסי. "לטעמי, יחסי חוץ, ניהול מלחמות, מדיניות כלכלית-חברתית וסדרי עדיפויות אינם שפיטים", טענה גביזון. "גם ההליך הפוליטי והסכמים קואליציוניים. לכן אחת הפסיקות הבעייתיות ביותר בעיני הייתה הפסיקה שחייבה את ראש

הממשלה רבין לפטר את דרעי בטרם הוגש נגדו כתב אישום. חשבתי שזו הייתה החלטה שגויה לגופה, אבל גם התפרצות למקום שלבית המשפט אסור היה להתפרץ אליו".

זה הפחד של ברק. מקורביו אומרים, שהוא חושב כי לקראת עזיבתו זקוקה מדינת ישראל לבית המשפט בדיוק כפי שהוא היום – יציב, ללא טלטלות. הדמוקרטיה, הם אומרים, אינה מושג מובן מאליו לציבורים רבים בישראל, בה אין חוקה וזכויות האדם שבריריות. לכן יש צורך בבית משפט שייקח אחריות, ינחה וייתן תשובות. בלי גביזון.

אינסטינקט ההתגוננות

גביזון חושבת על ברק בערך מה שהוא חושב עליה. "תהליך חשוב אינו נישא רק על כתפיו של אדם אחד, אבל חלק גדול מהתהליך העובר עלינו נובע מאישיותו המיוחדת של הנשיא הנוכחי", אמרה בראיון עיתונאי. "פה יש תופעה ייחודית ולו בנכונות של האיש ברוך הכשרונות הזה לפעול בכל הרמות. זו פעם ראשונה שיש נשיא בית משפט עליון שהוא אחד הכותבים המרכזיים בספרות המקצועית והעיתונאית. שהוא אדם שמנהל את עבודתו גם דרך כתיבת פסקי דין, גם דרך ניהול צמוד של המערכת השיפוטית, גם דרך ניהול צמוד של המערכת המשפטית-ציבורית כולה, וגם דרך ניהול מערכת ענפה של קשרים עם רשויות אחרות ואליטות מקצועיות בארץ ובעולם. זה דבר שלא היה לנו כמוהו, לטוב ולרע. לטוב – מפני שהוא הופך את המערכת למאוד חזקה ובלתי פגיעה, לרע – מפני שהוא מעודד את אותה הומוגניות יתר שעליה דיברתי ואת אותו אינסטינקט התגוננות אשר בעצם מונע ביקורת עניינית".

במגעים ביניהם בחודשים האחרונים חברי ועדה שונים, ובהם ברק, הציעו לשרה לבני מספר פשרות. הדיון בגביזון למועד מאוחר יותר. אפשרות אחרת, העלאת מועמדותה של גביזון לאחר פרישתו, אבל לבני סירבה לעקוף את המשוכה, היא אמרה לו שהיא רוצה כוכבת בעליון, והיא מתעקשת על גביזון כדי שיהיה כאן "בית משפט פלורליסטי".

ברק לא השתכנע, על פי תפיסתו, בית המשפט פלורליסטי מאוד, שכן ברוב התיקים הקשים ובעלי האופי המהותי מתחלקים השופטים בפסיקתם. ברק גם דחה את הנימוק המכריע של לבני, שלפיו גביזון תביא לקירוב דתיים וימניים לבית המשפט העליון. בין כה וכה, אומרים מקורביו ברק, הדתיים הקיצוניים אינם מכירים בפסיקות בית המשפט העליון, בשבילם הרבנים הם מקור הסמכות.

גורמים משפטיים בכירים אומרים, ש"הבעיה היא רק עם גביזון, לגבי מועמדים אחרים לא תהיה מחלוקת". לבני מנסה בימים אלה, כפי שניסו קודמיה, לשכנע את הפרקליט הוותיק ד"ר יעקב וינרוט להתמודד על התפקיד. שמות מועמדים נוספים הם השופטים יונתן עדיאל, דבורה ברלינר והילה גרסטל ועו"ד חנן מלצר.

לבני, בכל מקרה, לא מעוניינת בפשרות. היא אומרת, שפשרות במינוי שופטים ורצון לרצות את ההעדפות של השופטים העליונים גרמו לא אחת למציאת מכנה משותף נמוך. "חשוב לי שייבחרו אנשים ראויים ולא מועמדי פשרה", אומרת לבני, "גם אם התהליך לוקח זמן".

השרה מדגישה כי הבעיה בעיניה אינה אקטיביזם או ריסון של בית המשפט העליון, אלא איזון נכון יותר של הדעות הרווחות בציבור. לדעתה, אם הציבור יאמין בבית המשפט – גם המסרים של השופטים בעניין המלחמה בשחיתות יתקבלו בצורה אחרת.

ובינתיים, טחנות הצדק עושות את העבודה, אבל לא עם כל הכוח. חסרים ארבעה שופטים. ברק סבור כי אין כל שיהוי במתן שירות לציבור בגלל ההרכב החסר של בית המשפט העליון. מקורביו

אומרים שהשופטים נטלו על שכמם עול עבודה נוסף עד שנושא הבחירה יוסדר. ברק גם מוכן להיענות מיד לכינוס של הוועדה לבחירת שופטים. אין לו שום בעיה עם זה. הוא יודע שברגע זה אין ללבני רוב לבחירה של גביון.